

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

УДК 37.015.31:613:7

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Ірина Батарейна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкрито суть, завдання та функціональні можливості арт-терапії, висвітлено особливості її використання в умовах сучасних закладів освіти України. У сучасному суспільстві все більше поширюється інтерес до арт-терапії як методу зміцнення за допомогою творчості. Заняття арт-терапією суттєво впливають на розвиток соціальних навичок спілкування та позитивних соціально-психологічних рис людини. Найбільш актуально зараз використовувати нові, нестандартні методи виховання сучасної молоді. Саме арт-терапія є адекватною методологічною базою для вирішення виховних та психокорекційних завдань. Арт-терапія допомагає зрозуміти та оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, тому є унікальним способом спілкування людини з самою собою.

Ключові слова:

арт-терапія; виховання; особистісно-орієнтовані технології; дистанційне навчання; інформаційна виховна технологія.

Resume:

Batareina Iryna. Art therapy as a means of educational work in education.

The article reveals the essence, tasks, and functional capabilities of art therapy, elucidates the specifics of its use in the conditions of modern educational institutions of Ukraine. In modern society, interest in art therapy as a method of healing through creativity is growing. Art therapy sessions have a significant impact on the development of social communication skills and positive social and psychological traits of a person. Now we use new methods of value education of children and youth, turn to innovative educational and developmental technologies that are formed on the border of various scientific fields. The issue of finding new ways to improve the quality of education at the time of the democratization of education is discussed. Special attention is paid to the development of new educational technologies. In the education of the personality, the main thing in behavior is compliance with social norms. Much attention is paid to personally oriented education, that is, it is necessary to encourage the child to self-discovery and self-activity. The role and pedagogical conditions of the use of art therapy technologies in the teacher's work with the aim of creating a comfortable environment for the formation of a comprehensively developed personality are substantiated. It was determined that the pedagogical direction of art therapy is designed for a potentially healthy personality, connected with strengthening the child's physical and mental health. It is most urgent now to use new, non-standard methods of education of modern youth. It is art therapy that is an adequate methodological basis for solving educational and psycho-corrective tasks. Art therapy helps to understand and evaluate one's feelings, memories, images of the future, therefore it is a unique way of communication of a person with himself.

Key words:

art therapy; education; personal-oriented technologies; distance learning; educational information technology.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується зміною її концептуальних засад та утвердженням нового, особистісно орієнтованого підходу, за яким у центр освітньої системи ставиться цінність особистості кожної дитини, забезпечення гармонійного співвідношення її особистісних і творчих якостей, формування необхідних життєвих компетентностей.

Для отримання достатньо об'єктивної інформації з позначеної проблеми використовувалися такі методи дослідження: загальнонаукові з метою опрацювання літератури, ретроспективний для характеристики форм, методів, засобів виховної діяльності, зіставно-порівняльний аналіз і синтез – здійснення порівняльно-зіставного аналізу педагогічного досвіду, теоретико-узагальнюючий – формування і обґрунтування висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками відбулися суттєві зміни серед

пріоритетних цілей у системі освіти, що вимагають максимального обмеження та нівелювання негативних впливів, збереження й розвитку духовно-ціннісних засад розвитку особистості, розробки моральних орієнтирів і духовних засад виховання дітей і молоді. Сьогодні більшість шкіл визнають необхідність особистісно орієнтованого навчання, завдання якого полягає у всебічному і повноцінному розвитку особистості. У зв'язку з цим, увага концентрується не лише на успішності навчання і поведінки, але і на почуттях дітей, їх адаптивності, фізичному, емоційному і психологічному здоров'ї, особливо в часи воєнного стану в Україні. Орієнтація на особистість як найвищу цінність вимагає переосмислення традиційних форм і методів виховного впливу, пошуку нових, ефективних прийомів організації особистісно орієнтованої навчально-виховної взаємодії педагога і здобувачів. Одним із стратегічних напрямків

реформування освіти в Україні є гуманістична спрямованість педагогічного процесу, що ґрунтується на засадах глибокої поваги до особистості здобувача, врахування особливостей його індивідуального розвитку, створенні особливого психологічно комфортного навчального середовища в закладі освіти. Цим зумовлений інтерес науковців до пошуку нових, адекватних часу методів психотерапевтичних впливів, спрямованих на самовизначення особистості, розвиток у неї здібностей до рефлексії, що дає змогу знаходити зовнішні та внутрішні механізми для активізації особистісного зростання і творчого саморозвитку. Важливим засобом гармонізації розвитку особистості є мистецтво, застосування якого з терапевтичною метою знаходить втілення в арт-терапії (Мірошниченко, с. 26). Різноманітним аспектам проблеми арт-терапії приділяють увагу такі педагоги, психологи, психотерапевти, як О. Вознесенська, Р. Гудман, О. Деркач, Т. Добровольська, М. Кисельова, Л. Комісарова, О. Кондрицька, А. Копитін, Л. Лебедева, М. Наумбург, Н. Роджерс, Л. Терлецька, Д. Уеллер та ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування змісту, особливостей і педагогічних умов використання арт-терапевтичних технологій у виховному процесі здобувачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методична організація виховного процесу залежить від співзв'язку розвитку і виховання. Психічні властивості дитини виступають як умови, які потрібно враховувати. Виховний вплив повинний спрямовувати, а не визначати діяльність здобувача. Вихованню слід проходити тільки у співпраці та співдружності вчителя і здобувачів. У такий спосіб створюється середовище, в якому розвивається особистість дитини та особистість вчителя як вихователя.

Під час виховання виокремлюють такі етапи: розкриття змісту моральної вимоги, формулювання виховного завдання, керування процесом його розв'язання. Сучасна виховна практика орієнтується переважно на методи заохочення та покарання, але подібний шлях призводить до культивування моралі вигоди. У своєму фундаментальному методологічному положенні класик української психології Г. Костюк вважає, що «виховання своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості..., виховувати – це проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості і керувати здійсненням накреслених проєктів» (Костюк, 1989).

Погоджуємося з міркуваннями І. Беха, що виховання – перетворювальна діяльність

педагогів, спрямована на зміну свідомості, світогляду, психології, ціннісних орієнтацій, знань і способів діяльності особистості, що сприяють її якісному зростанню та вдосконаленню. Цілі виховання – це очікувані в результаті реалізації системи виховних дій зміни особистості. Урахування світового соціально-історичного досвіду дає можливість визначити головну мету виховання: формування гармонійно і всебічно розвиненої особистості, підготовленої до ініціативної соціальної і професійної діяльності в сучасному суспільстві; особистості, здатної сприймати й примножувати очікуваний результат.

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці. Виховання дітей – дуже складна і відповідальна справа для сучасного вчителя. Концептуальною засадою реформування Нової української школи є створення сучасного освітнього середовища, яке сприятиме творчому розвитку учнів у процесі навчання і виховання. За В. Сухомлинським виховання – багатогранний процес постійного духовного збагачення і тих, хто виховується, і тих, хто виховує. В концепції національного виховання, цей процес є цілеспрямованим управлінням розвитком особистості та являється частиною процесу соціалізації, що знаходиться під певним соціальним і педагогічним контролем. Відбувається він саме через освіту й організацію життєдіяльності вихованців. Завданням морального виховання є формування почуттів власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни; формування моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань; становлення етики міжетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків (Batareina, I., Bielchev, P., Korobchenko, Anh., & Yermak Yu, с. 175-180). За Г. Сазоненко, інформаційна освітня технологія – модель навчально-виховного процесу, в якій мета досягається, насамперед, за рахунок найповнішого використання комп'ютера (комп'ютерних мереж) та програмного забезпечення. Комп'ютерні технології повинні стати невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу та значно підвищувати його ефективність (Batareina & Korobchenko, 2022)

Місія Нової української школи – допомога у розкритті та розвиткові здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі

партнерства між учителем, учнем і батьками. Освітня діяльність організовується з урахуванням навичок ХХІ століття відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань до творчих.

У навчанні враховуються вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей. Для цього запроваджується двоциклова організація освітнього процесу на рівнях початкової та базової загальної середньої освіти. Дітей навчають долати стрес та напругу. Педагогічні задачі вирішуються в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. Нова українська школа розкриває потенціал кожної дитини, використовуючи поняття «освіта», «освітній процес» в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес являється невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні, соціально-політичні. Виховання – вплив суспільства на особистість, яка розвивається. У широкому розумінні виховання – це соціалізація, тобто процес формування інтелекту, фізичних і духовних сил підростаючого покоління. Виховання як педагогічна категорія є цілеспрямованою діяльністю, покликаною сформуванню системи якостей особистості, поглядів та переконань відповідно до виховних суспільних ідеалів (*Енциклопедія освіти*, 2008).

Виховання здійснюється через культуру, освіту та навчання в процесі різних видів діяльності та під впливом спадковості й середовища. Як складне соціальне явище воно є об'єктом вивчення різних наук – філософії, соціології; етнографії, економічних наук, біології, фізіології, генетики, психології. Наука про виховання – педагогіка, – найбільш повно й системно досліджує і виявляє всі фактори впливу на особистість, принципи, зміст, мету, організацію, шляхи, засоби та методи (Демченко, 2010).

Сучасний рівень інформатизації відображає поточний стан суспільства, навколишнього світу, природи, динаміку розвитку особистості, генетику. В період історичного розлому спостерігається певне відставання в усвідомленні суспільством сутності радикальних змін і адаптації до них, в перебудові суспільного інтелекту і його складових: наукового світогляду різних соціальних верств, страху перед невизначеним майбутнім, інерційності мислення, поспішності в прийнятті рішень, загального озлоблення і «впадання» в крайності.

Головним механізмом відтворення суспільства служить інформаційна система в освіті особистості. Зміст, методи і організаційні

форми освіти не відповідають сучасним вимогам підготовки майбутніх поколінь, здатних закласти основи постіндустріальної цивілізації. Сьогодні формуються тільки передумови освітнього товариства, орієнтованого на новий курс знань, на їх становище і оновлення протягом усього життєвого циклу людини, на креативну педагогіку, на підвищення ефективності освітнього процесу і різнобічний розвиток особистості в результаті використання сучасних інформаційних форм навчання.

Нові інформаційні технології, і, в тому числі, комп'ютерні технології навчання, мають широкий діапазон можливостей для вдосконалення навчального процесу та системи освіти в цілому. Практична реалізація цих можливостей безпосередньо пов'язана з вирішенням важливого завдання зміни сформованої системи освіти відповідно до вимог інформаційного суспільства.

Можна сказати, що освічена людина «інформаційного суспільства» повинна мати можливість доступу до баз даних і засобів інформаційного обслуговування; використовувати різні способи репрезентації даних у вербальній, графічній та цифровій формах; вміти користуватися загальнодоступними джерелами інформації і оцінювати наявні дані з різних точок зору; знати методику аналізу статистичної інформації; вміти використовувати все різноманіття інформаційних технологій при вирішенні поставлених перед нею завдань.

Учитель в «цифровому суспільстві» перестає виступати перед учнями як джерело первинної інформації. Він перетворюється в посередника, який полегшує її отримання. Питання полягає у тому, скільки даних і який їх вид зможе сприйняти і засвоїти той, якого навчають. Вже сьогодні ми повинні вивчати і розуміти проблеми, які виникають перед членом «інформаційного суспільства», сповненого новими інформаційними технологіями. Вже сьогодні базовими є наступні п'ять вимог до нових інформаційних технологій:

- 1) вміти організувати доступні ресурси для забезпечення найбільшої ефективності навчально-виховного процесу;
- 2) постійно збирати, оперативно оцінювати і активно використовувати інформацію;
- 3) розуміти і вміти використовувати взаємозв'язок між компонентами складних педагогічних систем різного рівня;
- 4) вміти опановувати і використовувати взаємозв'язок між компонентами складних педагогічних систем різного рівня;

- 5) вмiти опанувати i використовувати постійно спектр нових інформаційних технологій навчання, який постійно розширюється.

Всі ці вимоги є реальними двигунами реформи освіти, а використання нових інформаційних технологій в навчальному процесі – каталізатором відповідних змін. Інтерес до використання комп'ютерних технологій навчання в навчальному процесі швидко зростає. Разом з іншими новими інформаційними технологіями навчання, комп'ютерні технології відіграють важливу роль в становленні нового змісту освіти, зміні організаційних форм і методів навчання. Використання глобального комп'ютерного зв'язку відкриває реальні можливості повсякденного співробітництва педагогів і навчальних закладів як у своїй країні, так і з іншими країнами світу, по-новому ставить питання про можливості формування в учнів глобального пізнання. Це стимулює введення в практику методів проектної роботи, сприяє засвоєнню навичок продуктивної спільної роботи у досягненні спільної мети, створює передумови інтеграції вивчення засобів інформатики з опануванням предметного змісту інших загальноосвітніх дисциплін.

Інформатизація суспільства, як наголошується в сучасній літературі забезпечує:

- активне використання інтелектуального потенціалу, що постійно розширюється, сконцентрованого в друкованому фонді, науковому, виробничому та іншому видах діяльності його членів;

- інтеграцію інформаційних технологій з науковим, виробничим, ініціюючим розвитком усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності;

- високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, правдивість використаних даних.

Інформатизація суспільства пов'язана, насамперед, з розвитком комп'ютерної техніки, різноманітного програмного забезпечення, Інтернету, мультимедійних технологій. Виникнення та розвиток інформаційного суспільства припускає широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, що визначається багатьма чинниками. Інформаційно-комунікаційні технології – засоби, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформації.

За М. Ярмаченком, технічні засоби навчання – комплекс різноманітних світлотехнічних та звукових посібників і апаратури, що використовуються в навчальному процесі.

Розрізняють такі ТЗН: екранні/навчальні кінофільми, діафільми, діапозитиви, кінофрагменти, телепередачі, відеофільми тощо; та звукові: грамзаписи, магнітні записи, радіопередачі тощо. В школах створюються лінгафонні кабінети, що сприяють кращій організації самостійної роботи учнів як з рідної мови, так і з іноземних мов. Останнім часом значного розмаху набрало навчальне телебачення, широко використовується комп'ютерна техніка (Ярмаченко, 2001, с. 444).

Інформатизація освіти передбачає і каталізує загальні процеси розвитку суспільства і освіти. За цих умов суттєвих специфічних рис набувають основні складові системи освіти: зміст освіти, засоби й технології навчання і виховання, організація освіти, головні навчально-виховні ресурси цих систем: інтелектуальні, інформаційні, матеріально-технічні та енергетичні. Суттєвих змін потребують і набувають системи управління, а також законодавче, правове і нормативне забезпечення процесу інформатизації освіти. Дистанційне навчання через Інтернет передбачає, що переважна більшість навчального матеріалу подається через всесвітню мережу, взаємодія учасників навчального процесу здійснюється з використанням технічних, програмних і адміністративних засобів Інтернету (Batareina & Korobchenko, 2022). Дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання інформаційно-комунікативних технологій від тих, хто навчає, до тих, хто навчається. Е-дистанційне навчання – різновид ДН, за яким учасники та організатори навчально-виховного процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, принципово використовуючи електронні транспортні системи постачання навчальних матеріалів, інформаційні ресурси комп'ютерних мереж Інтернет, ІКТ. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології.

Інформатизація суспільства – це перспективний шлях до освітнього розвитку. Поява мережі Інтернет відкрила нові суспільні комунікації. Комп'ютеризація відкриває нові методи і засоби навчання і виховання. Формування моральних якостей відбувається через систему моралі. Мораль – духовно-культурний механізм регуляції поведінки особистості та групи за допомогою соціальних уявлень про належне, в яких узагальнено норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів і соціальних груп. Моральне виховання – цілеспрямований та систематичний

вплив на свідомість, почуття та поведінку вихованців із метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі. Основні завдання морального виховання: формування моральної свідомості, виховання та розвиток моральних почуттів, вироблення умінь та навичок моральної поведінки (Підласий, 1999, с. 3-12).

Тому поряд з традиційними методами навчання і виховання потрібно використовувати інформаційно-комунікативні технології. Впровадження ІКТ в сучасну освіту значно прискорює передавання інформації від однієї людини до іншої.

Сьогодні все частіше почали використовуватися різні форми арт-терапії в освітньому процесі. Арт-терапія як засіб лікування мистецтвом і метод творчого самовираження особистості використовується у трьох самостійних наукових напрямках: медицині, соціології, педагогіці. Її використання передбачає вплив на процеси емоційної децентрації, емоційно-вольову регуляцію, невербально-комунікативну культуру, розвиток сенсорної культури особистості (*Енциклопедичний словник з арт-терапії*, 2017).

На думку психологів та педагогів, є найбільш дієві форми арт-терапії для роботи зі здобувачами. Арт-терапія є саме тією методологічною базою, що поєднує й досягнення наукової думки, й досвід мистецтва, інтелект людини та її почуття, рефлексію та діяльність. За допомогою арт-терапії можливо вирішити як виховні та психокорекційні завдання, так і розвивати творче ставлення до дійсності – до навчання, спілкування, сімейної взаємодії. Арт-педагогіка поліпшує емоційне самопочуття та психічне здоров'я особистості засобами художньої діяльності. Встановлюється новий напрям розвитку арт-терапії – педагогічний, що полягає в певній «соціальній терапії» особистості та корекції стереотипів її поведінки засобами художньої діяльності (Кондрицька, 2009, с. 8). Педагогічний напрям арт-терапії має неклінічну спрямованість, тобто розрахований на потенційно здорову особистість, а також пов'язаний зі зміцненням психічного здоров'я дитини й виконує здебільшого профілактичні та корекційні функції (Лебедева, 2000, с. 28).

Особливість використання арт-терапевтичних методик у педагогічній практиці сучасної школи, як інноваційної технології особистісно орієнтованого навчання і виховання, полягає у розв'язанні низки діагностичних, психотерапевтичних, виховних, розвивальних, корекційних завдань:

1. Діагностика – можливість отримати інформацію про розвиток та індивідуальні особливості кожного здобувача. У процесі спостереження за дітьми під час навчальної діяльності педагог може більше дізнатися про їх інтереси, цінності, побачити внутрішній світ, відчувати неповторність кожного вихованця, а також виявити проблеми, що підлягають спеціальній корекції. Саме в процесі арт-терапевтичних занять легко виявляється характер міжособистісних стосунків, визначаються внутрішні, глибинні проблеми особистості.

2. Психотерапія – у процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатійного спілкування, утвердження цінностей особистості іншої людини, її почуттів, переживань, піклування про неї.

3. Виховання – здобувачі вчаться працювати і взаємодіяти в колективі, набувають навичок коректного спілкування, співчуття, взаєморозуміння, взаємоповаги і взаємодопомоги. Це позитивно впливає на створення міцного, дружнього колективу, та на формування морально-етичних загальнолюдських цінностей. У процесі спільної арт-терапевтичної роботи створюються відкриті, довірливі стосунки як з однолітками, так і з учителем.

4. Розвиток – створюються умови, за яких кожен учень переживає успіх у тій чи іншій діяльності, самостійно справляється з поставленими завданнями. При цьому виникає «ситуація успіху», внаслідок чого в дітей формується почуття задоволеності, віри у власні сили, гідності та самоповаги.

5. Корекція – достатньо успішно відбувається налаштування образу «Я», який раніше міг бути деформованим; покращується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи взаємодії з іншими людьми (Лебедева, 2000).

Аналізуючи потенціал використання арт-терапії в освітньому процесі, велику увагу приділимо таким її видам:

1. Арт-терапія – поєднує використання в терапевтичній практиці візуальних мистецтв: малюнка, живопису, монотипій, мозаїк, колажів, гриму, боді-арту, ліплення, маріонеток, інсталяцій, фотографій тощо.

2. Казкотерапія – розвиває творчі можливості, розширює світогляд, допомагає розвитку самопізнання й самовдосконалення, покращує взаємодію з оточуючим світом, формує здатність до протистояння негативному емоційному впливу соціального середовища. Заснована на використанні казки як архетипної метафори.

3. Фототерапія – процес творчого самовираження, який сприяє розвитку, зміцненню й адаптації, покращує взаємодію з соціумом, призводить до досягнення тих або інших позитивних психосоціальних ефектів, особистісного саморозкриття та самовиявлення.

4. Ізотерапія – спонтанний творчий малюнок, який допомагає відчувати, зрозуміти себе, вільно виразити свої думки і почуття, відображає теперішнє та допомагає моделювати майбутнє.

5. Пісочна терапія – розглядається як аналог предметної скульптури й роботи з об'єктами в арт-терапії. Створення композиції з піску не вимагає особливих умінь.

6. Лялькотерапія надає можливість визначити мотиви, підсвідомі бажання, риси характеру та моделі поведінки; позитивно впливає на саморозвиток особистості, підвищує самооцінку, корегує емоційну сферу, спонукає до розвитку внутрішньої мотивації та гнучкості у прийнятті рішень.

7. Музикотерапія – один з найдавніших архаїчних видів творчості, напрямок надзвичайно багатий за силою впливу, широтою можливостей, існуючого емпіричного матеріалу. Використовується для стимуляції психічного розвитку.

8. Танцювальна терапія – відкриває розуміння свого тілесного стану та неусвідомлюваних тенденцій, потреб і конфліктів, розвиває взаємодію та груповий контакт, сприяє розвитку самосвідомості й самодослідження, покращує самопочуття і зміцнює психічне здоров'я.

9. Драматерапія надає можливість самовизначитись та відтворити нові ролі, альтернативні поведінкові стилі через драматичну дію-гру.

10. Кольоротерапія – заснована на дії кольору на нервову систему людини. Терапію кольором людство використовує з давніх часів, однак до кінця механізм впливу кольору на людину не з'ясований.

Вищезазначені технології можуть бути як групові, так і індивідуальні, де перевага надається роботі арт-терапевтичними методами саме в групі, яка дозволяє розвивати ціннісні соціальні навички, формує адекватну самооцінку і веде до зміцнення особистісної ідентичності. Групова робота, завдяки взаємній підтримці, дозволяє спостерігати результати своїх дій і їх вплив на оточуючих, засвоювати нові ролі, розвиває навички прийняття рішень, комунікативні навички та здатність до адаптації (Бойко, с. 69). Вправи з арт-терапії є інструментом для вивчення почуттів, ідей і подій, розвитку міжособистісних навичок і відносин, зміцнення самооцінки, впевненості, створення більш впевненого образу себе як особистості. Поділяємо думку

О. Копитіна, що арт-терапія володіє очевидними перевагами перед іншими інноваційними методами навчання, виховання та розвитку (Федій, 2009). Важливим є використати їх в процесі дистанційного навчання, застосовуючи можливості нових технологій.

Арт-терапія синтезує знання з мистецтва, психології, психотерапії і педагогіки, необхідні для теоретичного осмислення процесу особистісного, культурного, художньо-естетичного розвитку, формування всебічно розвиненої особистості через мистецтво та художньо-творчу діяльність, забезпечує формуючий вплив на процеси розвитку, виховання, навчання, зокрема, на корекцію засобами мистецтва. Сьогодні арт-терапія використовується як підтримуюче середовище для психологічно вразливого населення, як засіб вирішення політичних конфліктів, для зменшення етнічного протистояння, як інструмент соціальної інтеграції, як можливість подолання соціальної депривації безробітних, для допомоги біженцям, мігрантам у ситуації кризи ідентичності, пов'язаної з культурним «Я» людини.

Висновки. Визначено, що заняття арт-терапією суттєво впливають на розвиток соціальних навичок спілкування та позитивних соціально-психологічних рис людини, виступають в якості ефективного інноваційного засобу допомоги та мають великий потенціал. Фантазія є механізмом розвитку творчого потенціалу та адаптивним ресурсом соціалізації, а уява – основою творчого потенціалу. Учні набувають здатності керувати емоціями, відчуттями, що забезпечує їх адаптацію до нового, що надалі буде основою для розвитку соціальної адаптації. Важливо, щоб кожна дитина ставилася до себе як до суб'єкта власних змін, розуміла і приймала відповідальність за власний розвиток і особистісний ріст. Педагог сучасного закладу освіти повинен розділяти цю відповідальність в аспекті педагогічної підтримки, створення необхідних умов для гармонійного розвитку особистості, формування її соціального здоров'я, орієнтування на досягнення морально-психологічної, духовної рівноваги із соціоприродним середовищем і особистісним «Я», гармонії із собою та навколишнім світом.

Таким чином, застосування арт-терапії має соціалізуючий вплив на дитину та використовується як один з методів виховання сучасної молоді. Застосування арт-терапії у навчально-виховному процесі має потужний потенціал у створенні психологічно комфортного педагогічного середовища, сприяє гармонізації розвитку особистості через здатність самовираження і самопізнання.

Список використаних джерел

- Бех, І. Д. (2008). *Виховання особистості*: підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Либідь. 848 с.
- Бойко, А.Е. (2014) Використання арт-педагогічних технологій як засобу творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжин. С. 68-73.
- Демченко, О.П. (2010) Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. (Навчально-методичний посібник). Київ. С. 111-124.
- Енциклопедія освіти*. (2008). В. Г. Кремень (Головн. ред.). Київ: Юрінком Інтер. 1040 с.
- Енциклопедичний словник з арт-терапії* (2017). Вознесенська, О. Л. & Скар, О. М. (Ред). Київ, 312 с.
- Кондрицька, О.І. (2009) *Формування у студентів педагогічних університетів цінностей особистісно орієнтованої моделі моделі виховання засобами артпедагогіки*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ, 24 с.
- Лебедева, Л.Д. (2000) Арт-терапия в педагогіке. *Педагогіка*, 9, 27-34.
- Мірошніченко, Т. (2012) Запровадження арт-терапії в освітньо-виховний простір початкової школи : історико-методичний аспект. *Педагогічні науки*, 3, 26-30.
- Педагогічний словник* (2001) Ярмаченко М. Д. (Ред.). Київ: Педагогічна думка. С. 444.
- Підласий, І.П. (1999) Реалії сучасного українського виховання. *Рідна школа*, 3-12.
- Федій, О.А. (2009) *Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії : теорія і практика* (Монографія). Полтава : ПНПУ. 404 с.
- Batareina, I., Bielchev, P., Korobchenko, Anh., & Yermak Yu. *Moral Education of primary school in Ukraine (The second half of XX – the beginning of XXI century)* AD ALTA: (2022). Journal of Interdisciplinary Research Doubl-Blind Peer-Reviewed, 11 (2). p. 175-180.
- Batareina, I., & Korobchenko, A. (2022). State policy of Ukraine in the field of education: Política estatal de Ucrania en el campo de la educación. *Cuestiones Políticas*, 40 (73), 919-936. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4073.53>

Відомості про автора:

Батарейна Ірина Олександрівна

irinabatpryanichnikova@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя, Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2023-29-144-150

Матеріал надійшов до редакції 18. 11. 2022 р.
Прийнято до друку 25. 11. 2022 р.

References

- Beh I. D. (2008). *Personality education: A textbook for students of higher education institutions*. Kyiv: Lybid. 848 p.[in Ukrainian]
- Boyko A.E. (2014). The use of art-pedagogical technologies as a means of creative self-expression of junior high school students in extracurricular educational institutions. *Proceedings. Series "Psychological and pedagogical sciences"*. Mykola Gogol Nizhyn State University, Nizhyn. P. 68-73. [in Ukrainian]
- Demchenko O.P. (2010) Game educational situations in the formation of a child's personality. *Organization of children's play activities in the context of continuity of preschool and primary education. (Educational and methodical manual)*. Kyiv. P. 111-124. [in Ukrainian]
- Encyclopedia of education*. (2008). V. G. Kremen (Chief editor). Kyiv: Yurinkom Inter. 1040 p. [in Ukrainian]
- Encyclopedic Dictionary of Art Therapy* (2017). Voznesenska, O. L. & Sknar, O. M. (Eds.). Kyiv, 312 p. [in Ukrainian]
- Kondrytska O.I. (2009). Formation in students of pedagogical universities of the values of a personally oriented model of the model of education by means of art pedagogy. (Author's thesis. of candidate of pedagogic sciences). Kyiv, 24 p. [in Ukrainian]
- Lebedeva L.D. (2000). Art therapy in pedagogy. *Pedagogy*, 9, P. 27-34. [in Russian]
- Miroshnychenko T. (2012). Introduction of art therapy in the educational space of primary school: historical and methodological aspect. *Pedagogical Sciences*, 3, P.26-30. [in Ukrainian]
- Pedagogical dictionary* (2001) Yarmachenko M. D. (Ed.). Kyiv: Pedagogical thought. P. 444. [in Ukrainian]
- Podlasy I.P. (1999) Realities of modern Ukrainian education. *Native school*, P.3-12. [in Ukrainian]
- Fedyi, O.A. (2009) Training teachers to use esthetic therapy tools: theory and practice (Monograph). Poltava: PNPU. 404 p. [in Ukrainian]
- Batareina, I., Bielchev P., Korobchenko, Anh., & Yermak Yu. *Moral Education of primary school in Ukraine (The second half of XX – the beginning of XXI century)* AD ALTA: (2022). Journal of Interdisciplinary Research Doubl-Blind Peer-Reviewed, 11 (2). p. 175-180.
- Batareina, I., & Korobchenko, A. (2022). State policy of Ukraine in the field of education: Política estatal de Ucrania en el campo de la educación. *Cuestiones Políticas*, 40 (73), 919-936. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4073.53>

Information about the author:

Batareina Iryna Olexandrivna

irinabatpryanichnikova@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2023-29-144-150

Received at the editorial office 18. 11. 2022.
Accepted for publishing 25. 11. 2022.